

Toespraak Joost van Bodegom, voorzitter Stichting Herdenking 15 Augustus 1945 2010

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Dames en heren!

Mijn motto voor herdenken is: Dicht bij toen, met het oog op morgen. Als u en de uwen dat overnemen kan het in de toekomst niet meer stuk en kunnen wij jaarlijks denken aan de lessen die de slachtoffers ons proberen door te geven. Dichtbij toen, met het oog op morgen.

Verzet in Indië is het thema van deze morgen. Was er dan verzet in Indië? Jazeker. U zult er straks wat meer over horen en zien. Veel te weinig natuurlijk, maar toch iets. Horen door te luisteren naar mevrouw Touwen over het tot stand komen van de Wet Indisch Verzet en iets zien in een kleine compilatie van de film van Peter Hogendijk. Bij beiden gaat het over het grote verzet. Graag wil ik wat zeggen over het kleine, het stille verzet, waarzonder het niet mogelijk was, of in elk geval veel moeilijker was, in en buiten de kampen te overleven. Dat verzet, die houding is altijd zwaar ondergewaardeerd, maar is van levensbelang geweest om het hoofd boven water te houden.

Verzet, het is al vaak gezegd, begint namelijk in jouw hoofd. Al naar gelang jouw gedachten daarover en de mogelijkheden ter plaatse, kon dat soms tot grote daden leiden. Zonder direct jouw leven te riskeren kon dat natuurlijk in de kampen maar ook daar buiten bijna niet. Maar, de moed erin houden, optimistisch blijven, anderen opbeuren, humor, de vijand met allerlei kleinigheden om de tuin leiden, de Jap recht aan blijven kijken, geen kik geven als je werd afgeranseld, een vaderlands liedje zingen, neuriën of fluiten.

“Eens komt de dag dat Neerland zal herrijzen” en “Zonnetje gaat van ons scheiden” zijn beroemde voorbeelden”, maar ook straatliedjes als “Rij maar door Takahashi”, uit “De Wijk in Malang geloof ik.

Het worteltjes eten op 30 april, of prinsessenboontjes op 31 januari, of koninginnensoep op 31 augustus, en toen dat niet meer kon, oranje oebietjampoer, noem maar op. Of het ophangen van de was waar dan toevallig een rood bloesje naast een wit laken en vervolgens, een blauwe short hing. Alles voorbeelden van “stil en klein “ verzet, die iets zeiden van de onbuigzaamheid van de geesten, een houding die van groot belang was voor het hooghouden van het moreel. Ze lieten zich niet kisten, die grootmoeders en moeders, grootvaders en vaders, grote zussen en broers van ons en die eenlingen zonder enige familie in het verre Indië, Birma, Siam, Malakka en Japan of waar dan ook in het oorlogsgebied.

Dag in dag uit, week na week, je zou er wanhopig van worden, maand na maand, jaar in jaar uit. Komt dat einde dan nooit?

Bij het niet plegen van grotere daden mag nooit vergeten worden voor welk duivels dilemma de persoon altijd heeft gestaan voordat zij of hij tot actie over ging. Welk risico loopt mijn familie als ik tegen de lamp loop, wie neemt de zorg voor mijn kinderen op zich als ik naar de Kempetai moet of de dood vind? Dit soort risico's worden te vaak onderschat bij degenen die vinden dat er maar weinig verzet is gepleegd en daar dan achteraf smalend of verwijtend over doen. Onkunde, ze weten niet waar ze het over hebben en je komt dat steeds vaker tegen. Het lijkt zelfs op minachting...

Er zijn, althans bij mij, vele voorbeelden bekend van Verzet met een hoofdletter, die nooit de publiciteit hebben gehaald en alleen in kleine kring bekend zijn. Gelukkig komen er steeds meer egodocumenten boven water waarin feiten worden genoemd die er niet om liegen. Ik noem er hier maar drie, die mij uit betrouwbare overlevering of eigen waarneming bekend zijn en van grote klasse getuigen.

Wat te denken van mevrouw Smits-Mendes Da Costa, die een radio binnensmokkelde in het kamp en, na haar dood begin 1945, Lenie Kleijn en An Dumber die het presteerden om die radio daarna te beluisteren en die pas eind juni 45 demonteerden? Wat vindt u verder van een of meerdere bewoners van de dessa Banjoebiroe die in september 1944 op de hellingen van de ver achter ons kamp gelegen Goenoeng Boetak een vuur lieten branden, dat tientallen meters groot eerst een zwartgeblakerde letter V (van Victorie en Vrijheid) achterliet, die later uitgroeide tot W (van Wilhelmina)?

En dan deze nog uit overlevering, omdat het vanmiddag ook nog feest is: Egbert de Vries, die ondanks vele en zware martelingen niets bekende over zijn verzet; hij kreeg "gelukkig" niet de doodstraf maar "slechts" 20 jaar gevangenisstraf. Op een dag moest hij, die in Wageningen gestudeerd had, het Javaanse hoofd van de bewaking van de beruchte Soekamiskin gevangenis uitleggen waarom de 100 bebbeks (loopeenden) die rond het kamp liepen maar zo weinig eieren legden, namelijk 7 per dag. Hij rekende als volgt voor: Statistisch is berekend dat eenden op Java 121 eieren per jaar leggen. Omdat we 100 eenden hebben en aangenomen dat daarvan de helft mannetjes en de helft vrouwtjes zijn en veronderstellend dat van de vijftig vrouwtjes de helft te jong of te oud is om te leggen, zijn er dus 25 leggende eenden. 25 maal 121 gedeeld door 365 is 7,3. De leg van 7 eieren per dag is hiermee bewezen. Het ging er in als koek. (De rest van de gevonden eieren ging naar de ziekenboeg en kwam nooit aan bij de 7 Japanse officieren...).

Dames en heren, het herdenken van de oorlog hoeft en mag van mij nog lang niet met pensioen. We kunnen op velerlei gebied en op een opbouwende wijze lessen doorgeven en herinneringen blijven vastleggen en overdragen aan het nageslacht. Prachtige dagen, gisteren de herdenking in de hal van de Tweede Kamer bij de Indische plaquette, vandaag deze bijzondere dag en morgen, als kers op het ijsje, de opening van het nieuwe Indisch Herinneringscentrum in Bronbeek. Ik wens u tenslotte een geslaagde herdenking en een plezierige Kumpulan na afloop.

